

Politikos kontekstas

Pekino veiksmų programoje instituciniai lyčių lygybės mechanizmai apibrėžiami kaip nacionalinė moterų padėties gerinimo infrastruktūra ir laikomi pagrindine vyriausybės politikos koordinavimo priemone. ES sistemoje instituciniai lyčių lygybės mechanizmai – tai esamos valdžios įstaigos, kurios atsako ne vien už moterų padėties gerinimą, bet ir už lyčių lygybę bei šio aspekto integravimą į visas politikos sritis.

Europos Sąjungos Tarybos išvados (2006 ir 2013 m.)

- Siekiama sukurti ir stiprinti nacionalines struktūras ir kitas valdžios įstaigas, integruoti lyties aspektą į teisės aktus ir (arba) viešąją politiką ir gauti pagal lytis paskirstytų duomenų (2006 m.).
- Dar kartą patvirtinama, kad būtina remti institucinius lyčių lygybės aspektus ir skatinti taikyti dvejopą metodą, pagal kurį lyčių aspekto integravimas būtų derinamas su specialiosiomis priemonėmis (2013 m.).
- Raginama rengti nacionalines strategijas, veiksmų planus, lyčių aspekto integravimo priemones ir visapusiškai naudotis lyginamąja lyčių statistika (2013 m.).

Direktyva 2002/73/EB dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo taikymo įsidarbinimo atžvilgiu

- Valstybių narių reikalaujama parengti atitinkamą tvarią instituciją (-oms), atsakingai (-oms) už tai, kad būtų skatinamas, tiriamas, prižiūrimas ir remiamas vienodas požiūris į visus asmenis, nediskriminuojant dėl lyties.

Europos Komisijos komunikatas dėl lyčių aspekto integrovimo (1996 m.)

- „Lyčių aspekto integrovimo“ principas apibrėžiamas kaip sistemingas moterų ir vyrų turimų sąlygų, padėties ir reikmių vertinimas rengiant visas Europos Sąjungos politikos kryptis ir veiksmus.

2006 m. liepos 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1081/2006 dėl Europos socialinio fondo ir panaikinantis Reglamentą (EB) Nr. 1784/1999

Nurodoma, kad lyčių aspekto integrovimas ir konkretūs veiksmai darbo rinkoje dalyvaujančių moterų atžvilgiu

yra finansavimo prioritetai, o valstybės narės privalo paaiškinti, kaip lyčių lygybės aspektas bus integruotas į programavimo ciklą.

2006 m. liepos 11 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006

- Nustatomos bendrosios nuostatos dėl Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo bei panaikinamas Reglamentas (EB) Nr. 1260/1999.
- Nustatomos bendrosios nuostatos dėl Europos regioninės plėtros fondo ir pareiškama, kad valstybės narės ir Komisija užtikrina, jog įvairiais fondų paramos įgyvendinimo etapais būtų skatinama moterų ir vyrų lygybė bei būtų atsižvelgiama į lyčių integracijos aspektą.

PVP strateginiai tikslai ir ES rodikliai

- H.1.** Kurti ir stiprinti nacionalinius mechanizmus ir kitas valdžios įstaigas.
- H.2.** Lyčių aspektus integruoti į teisės aktus, viešosios politikos kryptis, programas ir projektus.
- H.3.** Rengti ir skleisti pagal lytis paskirstytus duomenis ir informaciją, kurie yra reikalingi planuojant ir vertinant.

2006 m. Suomijos pirmininkavimo ES Tarybai laikotarpiu buvo patikrinta institucinių lyčių lygybės mechanizmų būklė ir parengti trys rodikliai, pagal kuriuos stebima valdžios institucijų atsakomybė už lyčių lygybės skatinimą, valdžios ir kitų už lyčių lygybę atsakingų įstaigų žmogiškieji išteklių ir vertinama, kokia apimtimi valstybėse narėse yra integruojamas lyčių lygybės aspektas. 2013 m. Lietuvos pirmininkavimo laikotarpiu ši sritis buvo patikrinta ir buvo parengtas rodiklis, kuriuo vertinama, kaip naudojama pagal lytis paskirstyta statistika, siekiant integruoti lyčių aspektą.

Europos lyčių lygybės instituto parengtoje duomenų bazėje „Moters ir vyrai ES. Faktai ir skaičiai“ pateikiama naujausių duomenų ir informacijos, kuriuos galima rasti interneto adresu: <http://eige.europa.eu/content/women-and-men-in-the-eu-facts-and-figures>.

ES masto duomenimis grindžiami faktai

Didesni teisiniai ir instituciniai įsipareigojimai integruoti lyčių aspektą

Beveik pusėje (47 proc.) visų valstybių narių jau veikia lyčių aspekto integravimo įgyvendinimo teisinė sistema (2006 m. – 36 proc.). Šiuo metu už lyčių aspekto integravimo įgyvendinimą atsakingų valdžios struktūrų yra daugumoje valstybių narių. Aštuoniose valstybėse narėse nustatyta teisinė prievolė sudarant biudžetą paisyti lyčių aspekto. Vis dėlto sudaryti biudžetą atsižvelgiant į lyčių aspektą ir vertinti jo poveikį moterims ir vyrams daugumoje valstybių narių nėra privaloma, todėl tai daroma retai.

Norint įgyvendinti lyčių aspekto integravimą, reikalingas politinis įsipareigojimas, tam tikra už lyčių aspekto integravimą atsakingų valdžios įstaigų ir pareigūnų struktūra, turi būti konsultuojamasi su lyčių lygybės specialistais valdžios įstaigose ir pilietinėje visuomenėje, būtina suteikti žinių (mokymais ir didinant informuotumą) apie tai, kaip įgyvendinti lyčių aspekto integravimą, turi būti taikomi tam tikri metodai bei priemonės. Veiklą įvertinus pagal Lietuvos pirmininkavimo laikotarpiu pasiūlytą modelį, iš ES valstybių narių geriausių rezultatų pasiekė Suomija ir Prancūzija (14 balų), Ispanija ir Švedija (13,5 balo) bei Austrija (13 balų). Prasčiausios įvertintos Airija (2 balai), Slovakija (3,5 balo), Latvija (4 balai) ir Graikija (4,5 balo). Visos kitos valstybės narės surinko vidutinį balų skaičių (5–10 balų).

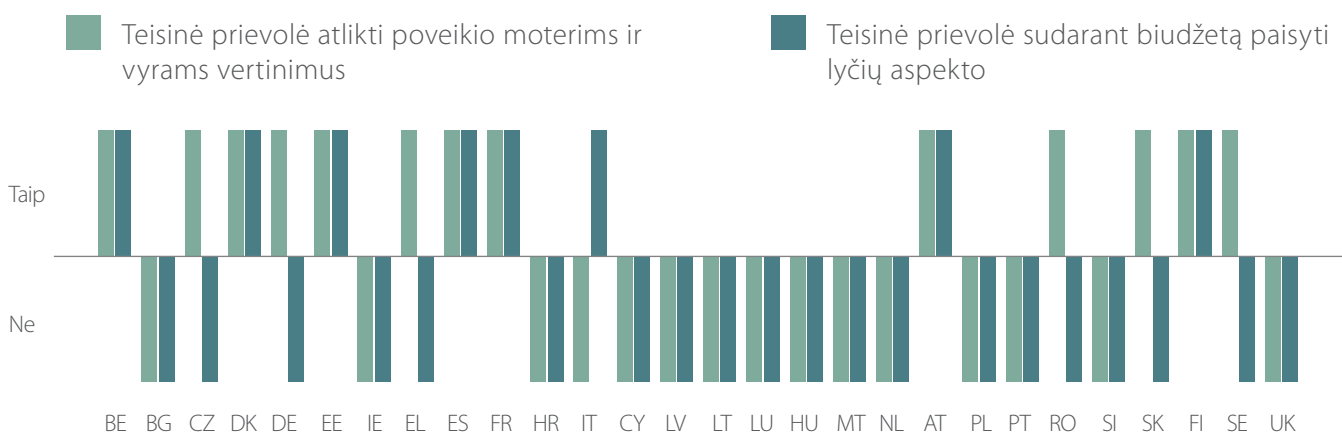
Daugiau ES valstybių narių pasiekta gerų rezultatų skatinant lyčių lygybę

Pagal tam tikrus veiklos rezultatų vertinimo kriterijus valstybei narei skiriama 10 balų, jei aukščiausia atsakomybė už lyčių lygybės skatinimą yra suteikta ministrui, aukščiausiu ministerijos lygmeniu veikia nuolatinė už lyčių lygybę atsakinga valdžios įstaiga, kurios pagrindinės funkcijos yra 1) formuoti valdžios politiką, 2) peržiūrėti teisės aktus, rengti įstatymų projektus, 3) skatinti įgyvendinti vyriausybės sprendimus ir 4) koordinuoti ir (arba) plėtoti lyčių aspekto integravimą, ir ta valstybė narė turi lyčių lygybės skatinimo veiksmų planą bei nuolatinio pranešimo teisėkūros įstaigoms sistemą. Apskritai kai kuriose valstybėse narėse šios veiklos rezultatai nuo 2006 m. pagerėjo. 2013 m. aukščiausias balas pelnytas aštuoniose valstybėse narėse, o 2006 m. – trijose. Dešimties kitų valstybių narių rezultatai pagerėjo, penkių nepakito, o dviejų balai buvo žemesni nei 2006 m.

Beveik visose ES valstybėse narėse taikomas įstatymų nustatytas reikalavimas rengti pagal lytis paskirstytą statistiką

Pagal lytis paskirstytos statistikos rengimas ir sklaida kiekybiškai vertinami pagal skalę nuo vieno iki šešių, veiklos rezultatus matuojant pagal tris kriterijus: valdžios įsipareigojimą rengti pagal lytis paskirstytą statistiką, valdžios įsipareigojimą skleisti šią statistiką ir lyčių statistikos naudojimo būdus. Didžiausią balų skaičių (6) surinko keturios ES valstybės narės. Vos trijų ES valstybių narių teisės aktuose nėra nustatyta prievolė rengti pagal lytis paskirstytą statistiką, o septyniose nėra teisiškai privaloma šią statistiką skelbti viešai.

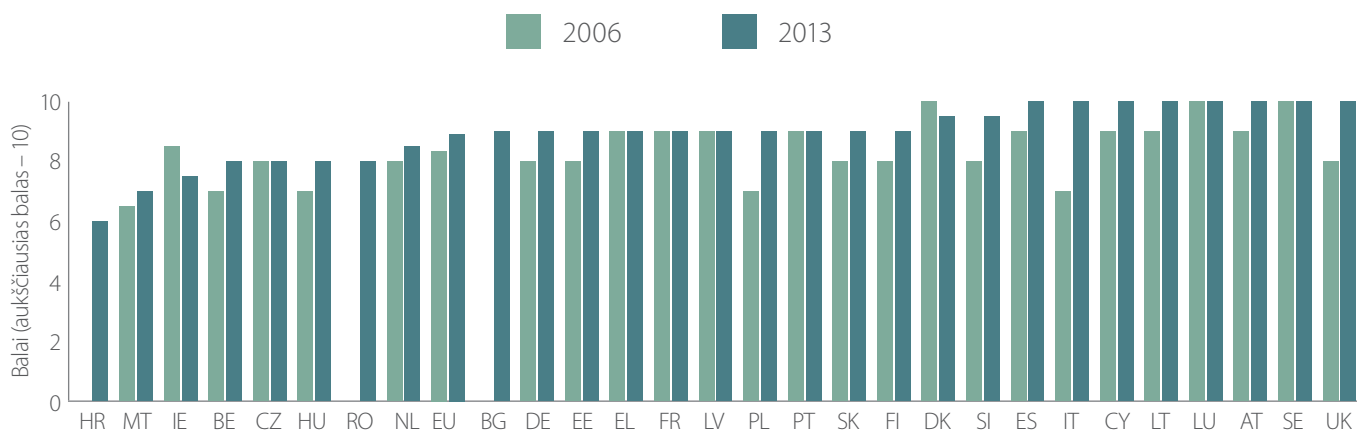
VALSTYBIŲ NARIŲ TEISINĖ PRIEVLĖ TAIKYTI LYČIŲ ASPEKTO INTEGRAVIMO METODUS, 2013 M.

Šaltinis: EIGE. Lyčių lygybės padėties gerinimo institucinių mechanizmų veiksmingumas, 2014 m.

VALDŽIOS ATSAKOMYBĖS UŽ LYČIŲ LYGYBĖS SKATINIMĄ VALSTYBĖSE NARĖSE KITIMAS, 2006 IR 2013 M.

Šaltinis: EIGE. Lyčių lygybės padėties gerinimo institucinių mechanizmų veiksmingumas, 2014 m.

Už vienodo požiūrio į moteris ir vyrus principo taikymą atsakingos savarankiškos įstaigos veikia penkiose valstybėse narėse

Daugumoje valstybių narių diskriminacijos dėl lyties ir moterų ir vyrų lygių galimybių problemos buvo sprendžiamos kartu su kai kurių kitų rūšių diskriminacijos klausimais – šią pareigą atliko savarankiška įstaiga, paskirta diskriminacijos problemoms spręsti ir su ja kovoti. 2013 m., palyginti su 2006 m., specializuotą kovos su

diskriminacija įstaigą, kurios vienintelis uždavinys – skatinti vienodą požiūrį į moteris ir vyrus, turėjo mažiau valstybių narių.

Beveik visose ES valstybėse narėse ekonomikos krizė smogė viešajam sektoriui, kuriame ženkliai sumažėjo darbuotojų. Vis dėlto skirtingose valstybėse narėse poveikis lyčių lygybei buvo nevienodas, o pagal ES 28 klasifikaciją ne visų valstybių narių padėtis pablogėjo.

Naudingos iniciatyvos

Lyčių aspekto paisymas sudarant biudžetą. Nuo 2013 m. Austrijoje, remiantis biudžeto valdymo procedūra, reikalaujama, kad federacinės valstybės, federacinių žemių ir savivaldybės biudžetai būtų sudaromi atsižvelgiant į lyčių aspektą. 2010 m. Belgijos Ministrų taryba priėmė aplinkraštį dėl lyčių aspekto paisymo sudarant biudžetą, išleistas teisinių ir praktinių kontekstų vadovas. Nuo 2010 m. visose Prancūzijos ministerijose patvirtinta universalioji politika, kurioje nurodomos lyčių lygybę padedančios skatinti biudžeto sudarymo priemonės.

Poveikio moterims ir vyrams vertinimas. 2012 m. Prancūzijoje lyčių lygybės aspektai buvo įtraukti į teisės aktų *ex ante* poveikio vertinimą. Taip siekiama įvertinti, ar teisės aktuose gali būti tiesiogiai ar netiesiogiai nustatytos vienai lyčiai neproporcingai palankesnės sąlygos arba būti pabloginta esama padėtis. Nuo 2013 m., atliekant teisės aktų ir administracinių taisyklių poveikio *ex ante* analizę, kuri turi būti pateikta Ministrų Tarybai, buvo taikoma konkreti lyčių lygybės vertinimo priemonė – „lyčių testas“. Austrijoje vertinant poveikį moterims ir vyrams, daugiausia dėmesio skiriama tam, kokį poveikį ministerijų projektai gali turėti moterų ir vyrų lygybei, o šis poveikis analizuojamas pagal šešias sritis: mokėjimus fiziniams arba juridiniams asmenims; užimtumą, pajamas ir švietimą; neapmokamą darbą; viešojo sektoriaus pajamas; sprendimų priėmimo procesus ir įstaigas; toks vertinimas taip pat atliekamas analizuojant įstatymus ir apima: problemų analizę, tikslus ir priemones, rodiklius ir kelių poveikio veiksnių vertinimą.

PAŽANGA IR KLIŪTYS H SRITYJE. INSTITUCINIAI MOTERŲ PADĖTIES GERINIMO MECHANIZMAI

PAŽANGA	KLIŪTYS
<ul style="list-style-type: none"> • Padidėjo valdžios atsakomybė už lyčių lygybės skatinimą. • Tam tikru mastu daugėjo savarankiškų už lyčių lygybės skatinimą atsakingų įstaigų. • EIGE buvo įsteigta kaip ES masto institucinis mechanizmas, kurio tikslas – gerinti lyčių lygybės padėtį. • Intensyviau imta naudoti pagal lytis paskirstytą statistiką. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lyčių lygybės mechanizmams skirtus išteklius paveikė finansų krizė. • Lyčių aspekto integravimas įgyvendinamas ne visose politikos srityse, o lyčių aspekto paaisymo sudarant biudžetą priemonės valstybėse narėse taikomos retai. • Sumažėjo vyriausybių, kurių kabineto ministrai yra atsakingi už lyčių lygybę. • Kadangi pastaruoju metu už lyčių lygybę atsakingos įstaigos vis dažniau sujungiamos su įstaigomis, kurios sprendžia diskriminacijos dėl įvairių priežasčių problemas, gali kilti grėsmė lyčių lygybės, kaip politikos srities, matomumui ir veiksmingumui.

Kokių veiksmų būtina imtis ES?

- Padėti didinti institucinių mechanizmų veiksmingumą, skiriant pakankamą žmogiškųjų ir finansinių išteklių, kad būtų galima įgyvendinti padidėjusius reikalavimus ir įvairialypius uždavinius.
- Stiprinti gebėjimus, padedančius, formuojant politiką, taikyti pagrindines lyčių aspekto integravimo priemones (pvz., lyčių aspekto paaismą sudarant biudžetą, poveikio moterims ir vyrams vertinimą bei moterų ir vyrų gebėjimų stiprinimą).
- Užtikrinti, kad lyčių lygybė ir toliau būtų laikoma politikos prioritetu ir kad tinkamai integruojant lyčių aspektą instituciniais mechanizmais būtų remiamos kitos politikos sritys, taip pat padėti spręsti diskriminacijos dėl lyties bylas.
- Stiprinti teisės aktų, kuriais reglamentuojama lyčių lygybė, ir Europos *acquis*, sudarant sąlygas nuo juridinės lygybės pereiti prie faktinės, įgyvendinimą ir užtikrinti, kad lyčių lygybės problema būtų sprendžiama ne vien teisiniu požiūriu.

Europos lyčių lygybės institutas (EIGE)

Europos lyčių lygybės institutas (EIGE) – tai ES žinių centras lyčių lygybės klausimais. EIGE remia politikų ir visų atitinkamų institucijų pastangas siekiant, kad moterų ir vyrų lygybė taptų realybe visiems europiečiams ir kitiems pasaulio gyventojams, teikdama jiems specialių žinių ir palyginamus bei patikimus duomenis apie lyčių lygybę Europoje.

Daugiau informacijos: <http://eige.europa.eu>

Europos lyčių lygybės instituto Išteklių ir dokumentacijos centras (RDC) – tai naujoviška praktinė priemonė, sukurta siekiant padėti rasti būtiniausių išteklių lyčių lygybei užtikrinti, sudaryti sąlygas keistis informacija apie lyčių lygybės politiką ir praktiką tuo besidomintiems asmenims ir institucijoms bei pasiūlyti internetinę erdvę diskusijoms ir debatams.

Daugiau informacijos: <http://eige.europa.eu/content/rdc>

Kontaktinė informacija:

Europos lyčių lygybės institutas
Gedimino pr. 16, LT-01103 Vilnius, LIETUVA
Tel. +370 52157444, Tel. +370 52157400

facebook.com/eige.europa.eu

twitter.com/eurogender

youtube.com/eurogender

<https://eurogender.eige.europa.eu>

ISBN 978-92-9493-282-2

doi:10.2839/126411

MH-04-15-022-LT-N